

ESIMENE SAMM ÜHESKOOS

Nädala jagu päevi tagasi ütles neljanda klassi tüdruk: «Kui hunte poleks, sureks palju inimesi.» — «Kust sa nii targaks oled saanud?» — «Tipa-tapast» lugesin. Hundid on metsasanitarid. Kui neid poleks, leviksid taudid. Ei tohi viimast hunti hävitada, head saab liiga palju. Liiga palju head on halb.»

Tõepoolest, «Tipa-tapa» on väljas. Uus ning heleroheline nagu maikuu. Seda, et ta mitu sammu jättis vahele, oli näha ning tunda. Tere jälle, nooruk! Viimagine samm kandis numbrit XV. Nüüdne ei ole XVI, vaid I (XVI), mis tähendab seda, et 8. keskkooliga on liitunud teised: Tartu linna koolide koondalmanahh. Otsid sissejuhatavaid koondsõnu, ei leia. Heidad süüdistava pilgu sisekaanele, kus on toimetuse koosseis kirjas. Segadus läheb suuremaks: nondest lastest, kes seal kirjas, käivad mitmed juba ülikoolis. Vaatad lehekülgede sappa, seal on kah keegi toimetajaks märgitud, nii et neid on siis kaks või kuidas. Lehekülgedelt leiad, et mõned kirjutajad on korraga kahe klassi õpilased, näit. Ave Nukk IX-b ja XI-b, Jaak Aru X-b ja XI-b (tegelikult juba vilistlased). Nagu arvata võib, on kahestumise põhjus, nois vahelejäädud aastates. Seda enam vajad selgitavat avalööki, ükskõik kellelt osalistest. Kes on osalised? Ainult kolm — 8., 2. ja 5. keskkool. Jälle ei tea sa, kus on teised ja miks. 2. keskkooli esimene kirjatöö algab leheküljelt, kus lõpeb 8. keskkooli viimane, ja 5. keskkool alustab seal, kus lõpetab 2. keskkool. Nii et mõttekat koolide piirjoont ei ole. Vähe on muidki jooni, s. t. süsteemi. Pala pala järel.

Peaaegu ainsatena on saanud rahuldava vormistuse samateemalised miniatuurid (siiski on osatud üks «Päikesekiir» teistest omasugustest lahku kiskuda). Need palad on ka kõige auditavamad lugeda, tõeliselt almanahhipärased, tõeliselt õpilaspärased (8. kk., IX-b, X-b ja XI-b). Peal kirjad: «Päikesekiir», «Käed», «Müür», «Allikas»; on kirjutatud vanaemast, aga eri pealkirjadega; on proovitud võimeid muinas- ja mõistujutu laadis. «Tipa-tapa» väärtusi on puhas keel ja ilus stiil. Eriti tunnetad seda lühipalades koos oskusega vaimukalt lõpetada. Mõned puändid selle kinnituseks: «See oli pensionile läinud näitleja igatsus, kes ei leina taga lava, vaid publikut» (Tiia Kangur), «Kuid kas võib keegi öelda, et ükski inimene oleks vaba, vaba oma müürist?» (Kaia Makkar), «Ainult et helkivad ja säravad asjad olen ma sellest ajast

saadik jätnud tüdrukute ja vareste jaoks» (Arne Rillo).

Tere jälle, nooruk! See pole hüütud ainult sülesoojaks. Kirjandusalmanahhi tähendavad koolilapse elus palju. Ta õpib vaatlema. Ta õpib arutlema. Ta õpib ütlema. Luugetem Taimi Jürgensoni (8. kk., XI-b) mõlteteri: «Kui õpilane ei oska, siis on see õpetaja süü; kui ta aga oskab, siis ei tarvitse see veel õpetaja teene olla», «Hindeid panakse mitte teadmiste, vaid mitteteadmise alusel», «Klass on nimekiri. Harva midagi enamat». Viimasele lausele täienduseks Valdek Väärilt (X-b): «Kuid ei leidu isegi kirjanduslugu, milles me ei avastaks «erapoolikust» ja «sihilikkust». Üksnes raamatukogu nimekiri on objektiivne.» Kirjanduse kaudu mõtisklevad õpilased suure — väikese, tähtsa — tähtsusetu inimese teemadel ning teevad järelduse, et isiklik tublidus on see, millele võib elus kindel olla. Aga üllatatakse ka sellise teraga: «Kord elanud kolm kassi. Kaks oskasid näuguda, kolmas mitte. Ära surid siiski kõik kolm» (Jaak Aru, 8. kk. X-b). Värssides avastab elu dialektikat Tiina Vahtra (2. kk., XI-b): «Nutad, / kui otsid ohakaist / lille. / Naerad, / kui leiad selle. / Naerad, / kui otsid lilledest / ohakat. / Nutad, / kui leiad selle.»

Sisukalt ja südamlukult kirjutavad keskkooliõppurid Leninist, mõtlen Olev Tensingu (8. kk.) ja Ursula Räätsa (2. kk.) etteastet. Aga jälle — miks on nad teineteisest lahus? Ja miks üks on juhtkirjaks seatud, teine mitte?

Kõige nooremad sulesepad on kolmanda klassi lapsed (8. kk.). Nende kaasatulek teeb rõõmu. Kuuenda klassi poiss Jaan Malin (2. kk.) kujutleb enda olevat toru, puulehe, värvi, kasti, konksu, grammofooni, ukse — tuumakas ja lustakas mõtisklus. Seitsmenda klassi tüdruk Piret Seedre (5. kk.) maalib ilusa pildi sellest, kuidas sügis oskab ilusaid pilte maalida: «Näe, seal on kuldne kaseleht, seal punab vaht-raleht, aga murul, eemal teiste lõbust nukrutseb õnnetu tammeleht. Kuid ümber lehe, millised siledad pruunid poisid need tammetõrud on!»

Lõpp tuleb järsku. Eve Ansipil (5. kk., XI-c) lastakse joon alla tõmmata: «Öeldakse: sõna, see väljendab mõtet. / Kasutan teda kui kaitsevõtet.»

Õelgem meie siia otsa mõni muu lause, laenates võtte Elve Hurbola (8. kk., IX-b) «Müürist». Paistab, et esimene ühissamm ei ole «Tipa-tapal» läinud tõketeta. Enne järgmist sammu (II) peaks ta ületama müüri, mis on temas endas. Head ronimist!

HELJU VALS